

Z VÝLETU DO PRUS

Mezníky rozestavené v klikaté čáře bělají se po travnatém úvale, zabíhají po stráni, až v stínech lesů mizí. Ještě krok, jen jediný a již stojíme na půdě cizí — jsme v říši sjednoceného Německa.

Poslední českou vesnici Žďárku, na hranicích česko-kladských, zakryly zrakům našim lesy. Kráčíme stínem na úpatí vrchu hustě porostlého. Jak prořidl, namnoze se ztratil starodávný, hraničný les! Na vrších, kde ozýval se šumot věkovitých stromů, vlní se chudý oves nebo ječmen.

Krajina vůkol jako za hranicemi v Čechách. Úval, stráň vzdělaná nebo borem porostlá, vrchy, vše to oku lahodíc se střídá. Sotvaže vzpomeneme, že jsme na půdě cizí — nám urvané. Již řídne les, pěšina se stáčí s vrchu v důl, zříme košaté stromy ovocné, mezi nimiž domky pruské vesnice se bělají. To Stroužné. Půda cizí — ale řeč ještě naše. Tu ještě nalezneme poslední zbytky českého obyvatelstva hrabství kladského.

„Gelobet sei —!“ pozdravuje nás několik chlapců ode vsi k lesu běžících. „Na věky —,“ odpovídáme česky. A mladí Prušáci opodál se zastavují, zvědavě na nás patříce. „Podívej se, oni umějí česky!“ praví rusovlasý klučina svému soudruhovi a již ubíhají dál a z lesa ještě ozývají se jejich pokříky české.

Vesnice sama neliší se ode vsí našich na pomezí. Uhledné domky táhnou se podél potoku aneb bělají se jako kozičky na příkré stráni. Nade všecky vyniká škola. Ke dvěřím vede několik kamenných schodů, nad nimiž bujně zelené loubí se klene. V průčelí hezká zahrádka a ve štítě domku tabulka — s německým nápisem. Před lety se tu děti učily v mateřském jazyku — ted' je vyučovací řečí pouze němčina. Čeština jen tehdy se ozve školní světnici, kdy učitel vysvětluje něco, musí k ní se utéci — jsouť žáci jeho pouze Čechové.

Tu také postaráno, aby ves nabyla rázu německého.

Dle příkazu učitelova pozdravují děti po německu, a odtud ono „*Gelobet sei!*“

Tam u dveří domovních stojí muž s chlapcem. Uslyšev českou odpověď na svůj německý pozdrav, usmál se vesele. „Kam, pánové, kam?“ tázal se nás hovorně.

„Na Bor, pantáto, chceme se podivat —,“ a zastavujeme se u muže, ukazujíce na horu, jež kamenité své čelo nade vsí vysoko vypíná. Jef jedna z nejvyšších mezi horstvem na hranicích českokladských.

„Nu, pantáto, teď u vás všecko po německu?“

„Ba že — když to tak nařízeno —“

„Chtějí mít z vás Němce a pořídí to nejspíše —“

„Oh, tady při hranicích se to nikdy nepředělá. Chodíme přes hranice, tam se mluví česky, a mezi sebou, doma, nemluvime jinak než po česku. A pak máme ženy většinou samé Češky —,“ dodal s úsměvem. „U nás ve vsi jich sotva deset umí německy — ještě má žena nejlépe —“

Mají věru ženy a matky v těch několika českých vesnicích v Prusku největší zásluhu, že řeč naše tam zúplna nevyhynula. Škola, služba vojenská germanisují — jim však s úspěchem na odpor rodinný krk se staví.

„Synku,“ pravíme chlapci blíže stojícímu, „ukaž nám některou svou školní knihu.“ Jako střela vlétl do stavení a za okamžik podává nám usmívaje se dvě německé knihy: čítanku a zpěvník. Dle obsahu vyhledáme článek „O poměrech jazyků v Prusích“, v němž mimo jiné toto psáno o Polácích: „Řeč polská je smíšenina německých a polonizovaných (?) slov, ku př. Kartofli schmakowatsch.“

Německá důkladnost.

„Umiš „Wacht am Rhein“?“ tázame se chlapce.

Ihned rozevřel zpěvník a ukázal nám tuto pověstnou písni, kývaje hlavou, že umí.

„A což „Kde domov můj“?“ ptáme se.

„Neumím.“

„Ale jinou českou písni přec?“

A hoch kroutí zas záporně hlavou.

„Takhle, jako „Na ty louce zeleny“ —“

Chlapec usmívaje se ukazuje své dravé, bílé zuby a kývá hlavou. „To takové zpíváme na pastvě a na poli.“

Děkujeme hovornému sousedovi, jenž nám byl kratší cestu ukázal, a jdeme. Z okének vyhlížejí hlavy zvědavých,

z každé chalupy zaznívá rachot jednoho neb více stavů, až se stěny otřásají. Živí se tu obyvatelstvo, jakož i v okoli, v Čechách, tkalcovinou, a to velice bídňě. Zlatý, nanejvýše dva týdně pro celou, a to obyčejně četnou rodinu!

Hle, již vidíme celou horu Bor, skoro 3000 stop nad moře se vypínající. Prušané ji překrtili na „Wilde Lucher“. Před ní vrch menší s ní spojený, jehož vrchol je malá planina. Ohromný to, přikrý schod ke kamenitému Boru. Na planině té bělá se několik chalup — malá to ves Bukovina. Tam míří naše kroky.

Jdeme kolem kamenného, pěkného kostela, jenž na výšině nad Stroužným trůní. Tu povždy se vykonávala česká bohoslužba — teď dle „nejvyššího nařízení“ je každou třetí neděli kázání v jazyku německém. Pro koho? Má to snad být „opakující hodinou?“ — Stoupáme vesnicí výš a výše do vrchu. Hle tu u cesty na konci Stroužného kámen, na němž toto napsáno: Dorf Straussenei. I. Bat. II. Schles. Landwehrregiment Nr. 11. Kreis Glatz, Regierungsbezirk Breslau, Polizei-Distrikt N. 5. Grenzbezirk.“ — Charakteristikou říše mravnosti a kázně!

Bezděky mihnou se nám před očima piklhauby a zadovky v hrabivých rukou — a policejtská hůl, jež kázeň působí. Seid umschlungen Milionen!

Kamenitá cesta vine se jako had po strmém schodu. Vidíme jen příkrou stráň — Bukovina i Bor zrakům našim zmizely. Po stráni šelestí v parnu chudý oves, aneb na vyschlé, kamenů plné půdě sporé křovi. Slunce praží, je mdlo, cvrček nás provádí jednotvárnou svou hudbou. Unavení se zastavujeme, zpět se ohližejíce. Rozkošný výhled! Však dále — tam na vrcholi jiná nás čeká pochoutka!

Dostoupili jsme vrchu. Před námi viska Bukovina. Po rovině ohromného schodu travou porostlé roztroušeny jsou přečetné, pískovcové balvany, tu větší, tu menší. Tu a tam stíní je chudé křovi březové neb osikové.

Zašli jsme posilit se do bílého dřevěného domku, hostince, jehož majitel zároveň jest vůdcem „do skal“. Jmenuje se Cvikýř. Naše „ř“ na nejkrajnějších hranicích českého jazyka! Ale štit na hospodě hlásá, že majitel její slove „Zwirkirsch“. V jizbě samé obrazy z francouzské války: Bitva u Sedanu (dvalkrát), vzdání se Met a p., starý Vilém, nezbytný Bismarck. A domácnost úplně česká! Jsouť — mohu říci — Čechové v Prusích vesměs upřímnými Prusy,

věrni svému králi. Kněh českých, mimo modlitební, nečítají, ani našich novin. Hranice politická je ve všem od nás odložila.

„Tak pánové, prosím — za půl hodiny budeme v skalách, hodinu než je projdeme, a přijdeme na vyhlídku právě o slunce západu!“ vybízí nás vůdce. Venku upozornil nás na mladý strom, jeřáb, rostoucí z pískovcové skály, již jeho kořen rozčísl. Zas nám nastala obtížná cesta na vrchol Boru. Býval do nedávna vrchem porostlým. Nyní jsou úpatí a boky holé; jen na vrcholu černá se dosud mohutný les, jímž bělají se ohromné balvany pískovcové prapodivných tvarů. Jako na Bukovině, tak po celém boku roztroušeny kameny, jenže tu v míře hojnější. Skály jako domky veliké vypínají se z trávy, metlice, divokých malin a ostružin, jimiž bělají se oloupané pařezy poražených stromů. Přelezáme kameny, přeskakujeme z jednoho na druhý, až staneme u skály, na niž namalován černý kříž.

„Co to?“ — „Toť hraniční kámen. Ten pruh, tam z dola od Machova až sem se táhnoucí, patří Čechám.“

„Ah, tedy kus Boru je přece našeho?“

„Ano, ale jen malinký.“

Cestička úzká a strmá, skály jako věže nad námi. Chytáme se rukama, opíráme se o hůl.

Chladné stíny lesa nás objaly, jsme blízko cíle. Vůdce nás vede lesem stezíčkou; již vidíme nepřehledné skály — město pískovcové. Vejdeme branou, již příroda sklenula, a vůdce nám ukazuje fantastické útvary, rozmarou přírodou vykouzlené. Prošli jsme „skalním sálem“; tu loďky, z nichž jedna jakoby na překocení, tu ohromný hřib, tam zas nožka s obrovským lýtkem. Dereme se mezi kolmými skalami úzkými uličkami, z nichž jedna „lupička krinolin“ nazvaná. Příjemný chlad, ba chladno a šero v tom skalním městě. Tu a tam chvěje se na temeni skály zakrnělá borovice, na niž odráží se růžová záře slunce k západu se klonícího; a my v šeru. Mezi skalami místecka pokrytá heboučkým mechem a bujně zeleným kapradím, tu a tam zvrácený strom, z jehož hlínou obalených, obrostlých kořenů pučí život nový. Jako v pralese. Zadíval jsem se na velký, suchý smrk. Růžová záře oblévala jeho kmen i suché haluze. Mrtvola v záři světla!

Pak stanuli jsme u tmavé jeskyně, v níž bělal se kámen. Zkamenělý „mnich“. Nedaleko odtud v klenuti obrovského balvanu „jeptiška“.

„Jsou tak na blízku a nemohou k sobě!“ vykládá usmívaje se vůdce. „Ta jeptiška, to je ta Barbora Ubryková...“ No, budíž!

Nelze mi tu vše dopodrobna vypisovati. Ačkoli skály v Adersbachu a v sousedních Teplicích daleko vynikají, ba i na blízké Hejšovině znamenitější jsou, přece jest vždy Bor návštěvy hodn. Bludištěm úzkých, tmavých uliček, v něž zabloudit za bouře níkomu bych nepřál, zavedl nás vůdce „na vyhlídku“, ukázav nám blíže klečícího „velblouda dvojhrbého“ a „mořskou pannu“. Stanuli jsme na vrcholi skal, na kraji temene táhlého Boru. Pod námi jako do propasti padající mohutný, černý les, níže Bukovina. Roztroušené její balvany zdály se nám býti stádem zkamenělým. Na východ v Prusích Hejšovinu, v našem království Machov, Police s horou Vostašem, Bezděkov, četné vesnice, dále starodávný hrad náchodský, hory, vrchy, dol, les i lán — kraj nepřehledný. Vůdce ukazuje nám Josefov i Hradec Králové.

Na západě nad vším trůní velebné krkonošské hory, modravé, jako na oblohu nadechnuté. Nad nimi zářící, ohnivá koule — níž a níže k nim se kloní. Zář její rozlévá se po krajině, zlatí a růžemi obsypává. Slunce západ na horách! Čarowné divadlo!

Víc a více skrývá se rudá koule za Krkonoše — již zmizela. Jezero rudězlatých vln nad horami, jež se barví do fialova, zahalujice se lehýnkou rouškou. Tam na zlaté půdě zaskvěla se jasná hvězda večerní.

Vůdce vystřelil z bambity. Rána mocně hučíc, odráží se ode skal, zaniká, zazvučí znova, až tam v dalekém klínku skal umlká. Slyšeli jsme ji šestkráte.

Sedíme mléky, dumajíce. Chladný vítr ze skal a lesa vanoucí nás probudil. Dali jsme se na cestu zpáteční, místy ještě namahavější než prve. Za půl hodiny jsme byli v hospůdce, kde na nás chutná večeře čekala.

Mezitím co potom žena průvodce našeho stlala nám na podlaze, odešli jsme na planinu. A již nastala noc. Údolí pod námi, Stroužné, již jsou ve spaní ponořeny. Na tisíce vzplanulo hvězd, velebné ticho vúkol. Ulehli jsme na omšenou skálu. Nad hlavou nám šelestí osikové kroví, a v trávě vůni dýchá mateřídouška. Vúkol bělavící se skaliny jako pomníky rozsáhlého hřbitova... Nad námi zazněl táhlý šumot lesa jako povzdech obra. Bor zavzdýchal...

Byl odtržen od těch krásných, tam v dálí šerem zahalených, spících krajin našeho království... Mnohos, mnohos ty naše vlasti za věky ztratila!

Hospodský volá, že ustláno. Teprve za dlouhou chvíli odešli jsme ulehnut, těšice se, že za ranního šera vylezeme opět „na vyhlídku“, abychom uzřeli slunce východ na horách.